

Drabet

Af Henrik Lundbak

Om morgenen d. 4. maj 1945 mødte en vagtværnsmand fra Vejlbys Risskov Kommunes Vagtværn op hos Thorkilds forældre for at overbringe meddelelsen om, at deres søn om natten var blevet dræbt af en tysk patrulje på Østerbrogade.¹ Der var kommet besked fra Københavns Kommunes Vagtværn samme morgen kl. 7.45, og de chokerede forældre henvistes til at søge nærmere oplysning om omstændighederne hos det københavnske vagtværn eller hos vennen Sveks mor, fru Ebba Andersen i Løgstørgade, hvor Thorkild havde haft sit midlertidige logi.

Iflg. det københavnske vagtværns rapport om episoden havde man kl. 0.35 om natten modtaget en anonym anmeldelse om, at der på Østerbrogade ved Sankt Jakobskirken lå en mand, som muligvis var skudt.² I den rapport, der blev optaget på stedet, nævnes også en såret tysk soldat, som var blevet ført til det tyske feltlazaret på Nylandsvej. På den dræbte fandt man et legitimationskort, som lød på navnet elektriker Gunnar Jensen, Willemoesgade 35, 2.th.³ Thorkild brugte altså sin lillebrors navn som falsk identitet, utvivlsomt fordi det frembød mindre risiko for at rode sig ud i selvmodsigelser end en helt opdigtet identitet. På samme måde lå det angivelige erhverv som elektriker tæt på Thorkilds virkelige baggrund. Som fødselsdato var anvendt Thorkilds egen.

Omstændighederne blev forklaret lidt nærmere i en maskinskrevet rapport, der blev udformet tilbage på vagtværnets station. Heri hedder det, at det tyske sikkerhedspoliti var til stede, da vagtværnet ankom. Den tyske vagtmester havde forklaret, at den dræbte ”havde beskudt og saaret et Medlem af den tyske Værnemagt, hvorefter han selv omgaaende var blevet dræbt”. Der oplyses intet nærmere om karakteren af det sammenstød, som havde ført til drabet. Men som emne har rapporten anført: ”Ung Mand dræbt af tysk Patrouille”, hvilket nærmest lader formode, at Thorkild måtte være blevet råbt an og havde såret den tyske soldat i forbindelse med et forsøg på at stikke af.

Den sårede tyske soldat havde sikkerhedspolitiet taget sig af, mens den dræbte i en af Københavns Brandvæsens ambulancer blev kørt til Retsmedicinsk Institut.

¹ Meddelelse fra Vejlbys Risskov Kommunes Vagtværn af 4.5 1945.

² Københavns Kommunes Vagtværn, særlige rapporter 1944-45 (Landsarkivet for Sjælland). Rapportmaterialet består af en formular fra station 3, efter sammenhængen udfyldt på stedet, en så godt som enslydende formular fra vagtværnets kommandocentral og en lidt længere, maskinskrevet rapport udformet efterfølgende. Iflg. formularrapporten var anmeldelsen sket telefonisk, mens den iflg. den maskinskrevne rapport var sket ved, at en ukendt mandsperson havde henvendt sig til posten ved stationen, som lå i nærheden på Jagtvejen.

³ I rapporten fra kommandocentralen, som dog må anses for sekundær i forhold til den fra station 3, anføres navnet som Magnus Gunnar Jensen.

Her var der ved et sært tilfælde en fotograf til stede, da ambulancen ankom, sådan at Billedbladet d. 15. maj 1945 kunne bringe et billede, der viser sygeplejersker fra Rigshospitalet omkring båren med Thorkild.

Thorkild ved ankomsten til Rigshospitalet, hvor Retsmedicinsk Institut var beliggende.
(Scanpix/E.A. Andersen)

Ligsynet blev foretaget samme dag om formiddagen.⁴ Lægen konstaterede, at Thorkild var blevet dræbt af et enkelt skud, der var gået ind i venstre kind og ud i nakken. Der skønnedes ikke at være grund til at foretage obduktion.

Drabet omtales i den daglige, fortrolige nyhedstjeneste, som redaktør Søren Hansen udarbejdede for Københavns Magistrat.⁵ Heri hedder det, at en ukendt mand på ca. 22 år var fundet dræbt ud for Østerbrogade 110.⁶ Tilsvarende noterede dagbladet Politikens kriminalreporter Vilhelm Bergstrøm i sin dagbog med Københavns Brandvæsen som kilde: ”Kl. 0.34 var der bleven dræbt en

⁴ Medicolegal ligsynsattest over Thorkild Lund Jensen (Sundhedsstyrelsens arkiv, Rigsarkivet). Retsmedicinsk Institut havde fået tilsendt vagtværnets rapport og var således informeret om Thorkilds virkelige identitet.

⁵ Nyhedstjenesten blev i 1946 udgivet som bog under titlen: *Daglige Beretninger om Begivenheder under den tyske Besættelse (fra Januar 1944 til Maj 1945)*, s. 874. Den er nu tilgængelig via hjemmesiden: <http://www.kobenhavnshistorie.dk/bog/dbbtb/index.html>.

⁶ Sankt Jakobs Plads åbner sig mellem Østerbrogade nr. 106 og 108, så det var ikke helt korrekt, at den dræbte lå ud for nr. 110. Adressen husede imidlertid et apotek med døgnetjening, hvorfra ambulancen kan være blevet tilkaldt.

Mand paa Østerbrogade udfor Nr. 110. Han var ramt i Hovedet, det synes at være sket ved, at en tysk Patrulje havde fyret paa ham. Manden var ukendt, havde ingen Papirer. Men han havde et Bælte, som man bruger til Vaaben. Han saa ud til at være 22 Aar.”⁷

Vagtværnet havde imidlertid løst mysteriet om Thorkilds virkelige identitet i løbet af natten ved henvendelse på adressen i Willemoesgade, hvor der boede en familie von Herbst, hos hvem Thorkild havde haft illegalt logi.⁸ Øjensynlig var de herfra blevet henvist til Sveks mor i Løgstørgade, der havde kunnet oplyse forældrenes adresse.

Selv nævner Ebba Andersen kun nattens begivenheder ganske kort i et brev, hun skrev til Thorkilds forældre kort efter befrielsen.⁹ Hun omtaler, at vagtværnet havde optrådt taktfuldt og forstående ”og med al mulig Forsigtighed af Hensyn til det endnu fungerende Gestapo”. At de forskellige involverede havde hjulpet vagtværnet med at opklare Thorkilds virkelige identitet – og dermed afsløret deres egen medviden om hans forbindelse til illegalt arbejde – var selvfølgelig sket under den stiltiende forudsætning, at oplysningerne kun skulle benyttes til at underrette Thorkilds familie.

Sankt Jakobs Plads i maj 1945. T.v. en frihedskæmper med armbind og stålhelmet.
(E.A. Andersen)

⁷ Vilhelm Bergstrøm: *En borger i Danmark under krigen. Dagbog 1939-45*, udg.: John T. Lauridsen, 2005, s. 1131.

⁸ Jf. adressen på familiens sidste brev af 26.4 1945: Elektriker Gunnar Jensen, c/o von Herbst, Willemoesgade 35, 2.th. Om familien von Herbst, se nedenfor, note 14.

⁹ Brev fra Ebba Andersen. Det er fejlagtigt dateret d. 9-10-45. Der må menes d. 9. eller 10. maj, jf. poststempellet d. 10.5.45.

Stedet, hvor Thorkild var blevet fundet, blev umiddelbart efter, at befrielsesbudskabet var blevet udsendt d. 4. maj om aftenen, og i lang tid fremover markeret med blomster og små flag af familie, venner og beboere i området, sådan som det skete også andre steder i byen, hvor en frihedskæmper var faldet.

Kisten blev ført fra København med toget d. 8. maj efter en højtidelighed på Retsmedicinsk Institut, hvor foruden Thorkilds københavnske familie og venner ti kammerater fra Korps Ågesen var til stede.¹⁰ Ved ankomsten til Århus bad faderen om at få kisten åbnet, vel nok med et spinkelt håb om at finde en anden end sin søn i den, men også for at sige et sidste farvel.

Enkelte af kondolencebrevene til familien omtaler Thorkilds illegale arbejde – den del af Thorkilds tilværelse, som Gunnar kun kendte nødtørftigt, og som forældrene ikke havde vidst besked om.¹¹ Smukkeste er et brev fra Thorkilds fortrolige Børge Christensen, i hvis hjem på Østerbro Thorkild var kommet gennem det sidste trekvarte år.¹² Ofte kom han blot forbi for at fordrive en pause, og de to havde med Børges ord talt sammen om ”de personlige Problemer om egen Udvikling, der optager unge Mennesker“. Børge fortæller, hvordan Thorkilds engagement i det illegale arbejde havde styrket hans selvtillid og hjulpet ham til at overvinde sit gamle mindre-værds kompleks, sådan at han var blevet gladere og mere af en selskabsmand. ”Jeg vil ønske, det maa hjælpe Dem, at netop det, der bevirkede hans Død, havde betydet meget for ham og givet ham baade Glæde, Tilfredsstillelse og personlig Udvikling i mange Maaneder.”

Konkret oplyser Børge om Thorkilds modstandsarbejde, at han ”var Vaabeninstruktør og kørte fra Mand til Mand Dagen lang med Vaaben paa sin Cykle”. Thorkild havde altså kørt rundt og instrueret ved hjælp af våben, som han selv medbragte.

Af breve fra søstre Høy, der drev et pensionat på Triangelen, hvor Thorkild i en periode havde boet, fremgår, at Gestapo ved en lejlighed havde eftersøgt ham der,¹³ og en frk. Nørbo, der var bekendt af Thorkilds moster og onkel, oplyser i et brev navnene på nogle mennesker, hos hvem Thorkild lejlighedsvis havde haft sit ’hjem’ – forstået som illegalt logi.¹⁴

¹⁰ Skildret i ovennævnte brev fra Ebba Andersen, i et brev fra moster Kathrine af 8.5 1945 og i et brev fra Astrid Nørbo af 10.5.

¹¹ Moderen skriver herom i udkast til svar på et brev fra Werner Rathje af 13. juni 1945: ”Jeg bebrejder os meget, at vi ikke har fattet Mistanke om, hvad han foretog sig, og det ser sikkert meget mærkeligt ud for andre.”

¹² Brev fra Lilly og Børge Christensen af 11.5 1945.

¹³ Brev af 7.5 1945 fra Anna Høy til Misse Møller, Risskov, jf. udateret brev fra Karen Margrethe [Høy] til samme.

¹⁴ Brev fra Astrid Nørbo af 10.5 1945. De omtalte var den tidligere nævnte familie von Herbst, i brevet kaldet von Hast, der var til stede ved begravelsen og formentlig er kilde til oplysningen, samt greve og grevinde Danneskjold-Samsøe.

Begravelsen fra Risskov Kirke d. 11. maj.
Bærerne nærmest fotografen er Aage Koch (kammerat fra Århus Katedralskole), Svend Bergmann og Ib Windeløv (venner fra Risskov). På den modsatte side af kisten er det Gjørup og Frühlück. Den sidste bærer var Gunnar, som har fjernet sig et øjeblik for at tage billedet. Umiddelbart bag kisten går Thorkilds forældre.

Efter begravelsen i Århus d. 11. maj tog Thorkilds mor og Gunnar til København i et forsøg på at finde ud af, hvad der egentlig var sket.¹⁵ Resultatet af disse undersøgelser opsummeres i et brev fra Thorkilds mor til en af hans gruppekammerater, Werner Rathje, skrevet efter hjemkomsten til Århus.¹⁶

Af dette brev fremgår, at moderen og Gunnar havde talt med tre øjenvidner, af hvilke ”de to fulgte ham med Øjnene til det sidste”. Desværre specificeres det ikke, hvem disse vidner var, eller hvad de hver især havde set. Men det samlede billede, som familien nåede frem til, var, at Thorkild var kommet cyklende sydpå ad Østerbrogade, da han lige før Sankt Jakobs Kirke var blevet råbt an af en ikke nærmere bestemt gruppe af tyskerhåndlangere, som havde stået inde på kirkepladsen og dermed skjult for den, der kom ad Østerbrogade. Han forsøgte da sandsynligvis at undslippe ved at køre til venstre over mod Sankt Jakobs Plads på den modsatte side af Østerbrogade, men nåede kun over til fortovet på den anden side, før han blev ramt.¹⁷

Hvis vi antager, at det var den tyske patrulje, som på denne måde lå i baghold, passer vidneudsagnene for så vidt med vagtværnets rapport. Men har Thorkild kunnet afgive skud mod den

¹⁵ I arkivet ligger to notatsedler med dels adresser på Thorkilds fem gruppekammerater fra Korps Ågesens 1. Bataillons 1. Kompagni, dels navne og adresser på vidner.

¹⁶ Blyantskladde til svar fra Thorkilds mor på brev fra Werner Rathje af 13.6 1945.

¹⁷ Skildringen her er taget fra G. Lund-Jensens indledning.

tyske patrulje samtidig med, at han forsøgte at undvige på cykel? Gunnar er i dag som dengang overbevist om, at Thorkild var parat til at skyde i en pludseligt opstået situation, og at flugt på cyklen ville være hans foretrukne vej ud af en knibe. Man kan vel også forestille sig, at han først er standset, eller har foregivet at ville standse, og så har skudt, inden han forsøgte at udnytte den efterfølgende forvirring til at spurte af sted.

Sankt Jakobs Plads fotograferet af Gunnar i sommeren 1945. Det er Thorkilds mor, som står bøjet over bunken af blomster og flag.

Fotografen har stået med ryggen mod Sankt Jakobs Kirke. Lige frem er det Rothesgade, mens Sankt Jakobs Gade går skråt ned til højre bag bunkeren. Til højre i billedet den kiosk, som omtales i et øjenvidneudsagn, som kom frem i en lokal avis fire år efter begivenheden.

Familiens undersøgelser kastede ikke lys over, under hvilke omstændigheder den tyske soldat var blevet såret. Ud fra de indsamlede vidnesbyrd betvivlede moderen endda, at det var sket, eller i hvert fald, at det var Thorkild, som havde skudt. ”Der blev sagt, at Th. havde skudt en tysk Officer, og det var nok Aarsagen, men dette benægter de tre Øjenvidner ganske bestemt”.¹⁸

Gunnar erindrer imidlertid, at familien dengang fik at vide af beboere i området, som ikke nødvendigvis havde været øjenvidner til selve episoden, at en såret tysk soldat eller officer var blevet bragt ind til Sankt Jakobs Apotek, hvor de fik forevist den stol, som soldaten havde siddet på.

¹⁸ Blyantskladde til svar fra Thorkilds mor på brev fra Werner Rathje af 13.6 1945.

Apoteket lå på adressen Østerbrogade 110, hvilket stemmer med, at det synes at have været denne adresse, som blev noteret i forbindelse med tilkaldelsen af ambulance.

Det ville unægteligt have været rart, hvis episoden også havde foreligget belyst i akter fra tysk side. Men det tyske ordenspoliti Orpos begivenhedsoversigter, hvoraf det utvivlsomt ville være fremgået, under hvilke omstændigheder en tysk soldat var blevet såret, er kun bevaret frem til slutningen af marts 1945.¹⁹

Fire år senere dukkede en afvigende øjenvidneskildring op i en lokal Østerbro-avis i forbindelse med en mindehøjtidelighed²⁰ - en skildring, som umiddelbart forekommer at stride imod både den samtidige rapport fra vagtværnet og de tidligere vidneudsagn. Det pågældende udklip blev tilsendt Thorkilds forældre af C.O. Beringsøe, men de omtalte det aldrig for Gunnar, der først er blevet opmærksom på det i forbindelse med forberedelsen af denne udgivelse.

I udklippet fortæller en beboer, hvordan han var blevet vækket ved lyden af skud og fra et vindue i en hjørnelejlighed med udsigt over pladsen havde set en mand nede ved kiosken på denne omringet af 5-6 andre. Denne mand havde to gange råbt: "Det er jo mig!", men alligevel var der blevet skudt igen, og han var faldet om i rendestenen. Herefter var endnu en halv snes mænd kommet løbende ovre fra kirkepladsen på den anden side af Østerbrogade. Kort efter kom en ambulance, som efter nogen parlamentaren mellem ambulancefolkene og mændene på pladsen fik lov at køre bort med den dræbte.

Umiddelbart forekommer det svært at opfatte den mand, der blev ramt, mens han forsøgte at undvige på cykel, og ham, der blev omringet og skudt ned, mens han afværgende råbte 'Det er jo mig!', som én og samme person. Har Thorkild alligevel rejst sig efter at være faldet med cyklen?

På ét punkt stemmer vidnets iagttagelser oppe fra vinduet imidlertid med det samtidige materiale. Iflg. ligsynsattesten var Thorkild blevet ramt af et skud, som kom forfra – altså snarere ovre fra Sankt Jakobs Plads, som han styrede over imod, end fra kirkepladsen, som lå bag ham.

Forvirrende er til gengæld råbet 'Det er jo mig!', som antyder, at Thorkild stod over for folk, som han kendte, og som han forventede ville genkende ham og derfor undlade at skyde – folk fra hans egen gruppe. Som vidnet ved vinduet skildrer forløbet, tager det sig nærmest ud som en likvidering. Men fra vagtværnets rapport ved vi jo, at det var tyskerne, som skød Thorkild i forbindelse med et væbnet sammenstød.²¹

¹⁹ B.d.O. – Information 1943-45, Politiets Efterretningstjenestes arkiv (Rigsarkivet).

²⁰ Avisudklip, sandsynligvis fra Østerbro Avis, gengivet i G. Lund-Jensens indledning.

²¹ Mændene på pladsen krøb ifølge øjenvidnebeskrivelsen i avisen i skjul, hver gang en bil passerede. Det er en opførsel, som umiddelbart ville passe bedre for modstandsfolk end for tyske soldater eller Gestapo, men man kan vel på den anden side ikke se bort fra, at disse sidste kan have været nervøse for, at der fortsat var modstandsfolk i området.

Men var det mon overhovedet Thorkild, som råbte? I brevet fra Thorkilds mor til Werner Rathje fortælles det på grundlag af øjenvidnernes udsagn, at ”Tyskerne var saa forvirrede, at de skød på hinanden”.²² Hvis der har været forvirring blandt de mænd nede på pladsen, som Thorkild så sig konfronteret med, kan det vel godt have været en af dem, som råbte en advarsel til de øvrige om at passe på, hvor de skød? Thorkilds mor omtaler dem ganske vist som tyskere, men der kan jo godt have været danskere iblandt.

Man spørger sig uvilkårligt, hvorfor Thorkild kørte rundt i byen om natten? Der var ganske vist ikke egentlig spærretid med udgangsforbud. Men den efterhånden desperate forsyningssituation for brændsel havde ført til påbud om, at forlystelsesstederne skulle lukke frem mod kl. 21, ligesom sporvejsdriften indstilledes kort efter.²³ Senere på aftenen har gaderne ligget lige så øde hen som under spærretid.

Det kunne føles utrygt nok for almindelige mennesker i en tid uden politi. For folk, der var ude i illegalt ærinde, indebar det desuden en forøget risiko for kontrol, som gjorde det ekstra risikabelt at færdes med et falsk legitimationskort eller en pistol i lommen.

På dette punkt er vi blevet klogere efter udgivelsen af bogen, idet der i 2012 til Frihedsmuseet blev indleveret en beretning skrevet af Ove Grønborg allerede i 1945.²⁴ Grønborgs navn optræder på den liste med forslag til kontakter, som Gunnar og Thorkilds mor havde fået tilsendt af Thorkilds kompagnichef i Korps Ågesen, løjtnant Gundel. Men at dømme efter afkrydsningerne på listen var han ikke blandt dem, som de nåede at få talt med.

Grønborg nævner flygtigt, at han traf Thorkild første gang i en lejlighed på Frederiksberg, der øjensynlig fungerede som en slags rekrutteringskontor for Korps Ågesen.²⁵ Man mødtes en gang om ugen i lejligheden, hvor der blev givet instruktion i nærkamp og taktik samt demonstreret våben. Desuden blev der om søndagen afholdt terrænsportsøvelser i Rude Skov og lignende steder i Københavns omegn. Der var altså tydeligvis tale om en slags forskole til den forventede slutkamp i forbindelse med befrielsen. Men rimeligvis har man også benyttet møderne til at se kandidaterne an. Grønborg fortæller, hvordan han en aften var blevet bedt om at blive efter mødet og ved den lejlighed fra sin delingsfører havde modtaget en opfordring til at gå ind i mere ’aktivt’ arbejde. Det betød, at han blev gruppefører for sin egen gruppe og fra tid til anden blev bedt om at deltage i våbentransporter og andre mindre opgaver af illegal karakter.

²² Blyantskladde til svar fra Thorkilds mor på brev fra Werner Rathje af 13.6 1945.

²³ Den 24. jan. 1945 var det blevet meddelt, at restauranter skulle lukke kl. 21 og teatre og biografer allerede kl. 20.30, og sidste sporvogn kørte fra Rådhuspladsen kl. 21.20 (Avis-Aarbogen 1945, s. 8).

²⁴ Frihedsmuseet 07B-11784-1.

²⁵ Ove Grønborgs beretning, s. 4 ff, 10.

Nærmere kontakt med hinanden fik Grønborg og Thorkild først i forbindelse med den tyske oprulning af dele af Korps Ågesen i januar 1945, som førte til Sveks anholdelse og til, at Thorkild selv måtte gå under jorden.²⁶

Thorkild og Grønborg fik sammen med en af Thorkilds medalumner fra Nordisk Kollegium, Thomas Nørregaard Petersen, ansvaret for at rekonstruere Korps Ågesens Østerbro-kompagni. De var alle tre som følge af oprulningen blevet tvunget til at opgive studierne og leve illegalt, så de havde tid nok. Grønborg og Nørregaard tog sig af uddannelsen af hver sin deling, mens Thorkild ”skulde sørge for at udtage Folk til en Stødtrop, som skulde udføre det mere aktive Arbejde”.²⁷ Efter nogen tid fik de tildelt en ny kompagnichef i skikkelse af løjtnant Per Krarup Gundel, som tidligere havde været næstkommanderende for Korps Ågesens arbejde i Hellerup.

Thorkilds arbejde må langt hen ad vejen have svaret til Grønborgs, som denne skildrer således: ”I den efterfølgende Tid gik min Tid med at besøge vore forskellige Folk og sørge for, at de blev inddelt i Grupper på 6-8 Mand. Næsten hver Aften var jeg ude til Gruppemøder, hvor jeg instruerede Grupperne.” Ligesom Thorkild havde Grønborg ikke selv aftjent værnepligt, ”af hvilken Grund jeg maatte bruge en Masse Tid til at sætte mig ind i Instruktionerne”.

På hvilken måde Thorkilds arbejde med den mere aktive stødtrop adskilte sig fra de to andres, siger Grønborg ikke direkte noget om. Men eftersom han selv var ganske aktiv, giver hans beretning om f.eks. aktioner for at fremskaffe biller og benzin til den ventede slutkamp alligevel et ganske godt indtryk af, hvad der må have været tale om.

På dette punkt suppleres Grønborgs beretning desuden af oplysninger fra John Rath og Johannes Fock.²⁸ De to var gymnasiekammerater fra Slagelse og havde deltaget i det lokale modstandsarbejde der. Men de havde begge måttet fortrække til København, hvor de den sidste tid af besættelsen levede under jorden og arbejdede illegalt, efter sammenhængen som medlemmer af den omtalte stødtrop.²⁹

De to fortæller på linie med Grønborg, hvordan man lavede hold-ups mod folk, som var i besiddelse af våben, og fratog dem disse våben samt deres tyske våbentilladelser, såkaldte Waf-

²⁶ Ove Grønborgs beretning, s. 8 ff.

²⁷ Ove Grønborgs beretning, s. 14.

²⁸ Telefoninterview med John Rath af 28.1 2010 og telefoninterview med Johannes Fock af 5.2 og 6.2 2010 fulgt op af mailkorrespondance. Thorkilds mor og Gunnar talte med Fock allerede i sommeren 1945, og det fremgår af et brev fra Gunnar til sine forældre af 9.6 1945, at samtalen havde efterladt et indtryk af Fock som uvillig til at udtale sig. Fock erindrer imidlertid i dag denne samtale som ubehagelig, fordi Thorkilds mor havde tenderet imod at bebrejde hans illegale gruppekammerater for hans død. Man må således nok forestille sig, at situationen har gjort kommunikationen de to parter imellem vanskelig.

²⁹ Fock og Rath optræder begge på den liste over Thorkilds modstandskammerater, som løjtnant Gundel henviste Thorkilds familie til. De to sidste personer på listen, Werner Rathje Sørensen og Jørgen Børgesen, er i dag døde.

fenschein. Sådanne aktioner forudsatte, at man i forvejen havde observeret det udvalgte 'offer' og dannet sig et billede af hans vaner for at finde et velegnet tidspunkt at gennemføre aktionen på. Det kan forklare, at der blandt Thorkilds efterladte papirer findes notater om to sådanne personers udseende og daglige færden.³⁰

Blandt Thorkilds papirer findes også en plan for et overfald på nogle vagtposter ved Holte Station. De pågældende vagter var ikke tyskere, men ungare, så gruppen forestillede sig, at de ikke ville være så kampivrige, men måske nogenlunde godvilligt ville finde sig i at blive frataget deres våben. Imidlertid havde man forregnet sig. Da aktionen løb af stabelen, åbnede vagterne ild, og gruppen måtte tiltræde et hastigt tilbagetog.³¹

Iflg. Johannes Fock og John Rath var der også tale om, at gruppen skulle fungere som dækning ved et forsøg på at sabotere de tyske benzinlagre på benzinøen i Nordhavnen. Gruppen holdt sig i beredskab i et døgn tid, men de havde indtryk af, at aktionen blev aflyst. Den blev imidlertid gennemført, men med Korps Ågesens Frederiksberg-stødtrop som de udførende og folk fra Holger Danske som dækning. I sin beretning fortæller Ove Grønberg, hvordan man fra en båd i Svaneøllebugten fyrede 6 bazookagranater af mod benzinanlægget og havde held til at ødelægge to tanke og beskadige en tredje, uden at benzinen dog brød i brand.³²

Selv om Thorkild formentlig ikke har været med ved den lejlighed, giver aktionen alligevel et indtryk af, hvad en 'aktiv' gruppe under Korps Ågesen kunne komme ud for. Ove Grønberg anfører da også i sin beretning, at korpset efter hans opfattelse "som næsten den eneste af de illegale Organisationer (var) baade Sabotage- og Militærorganisation".³³

Om drabet på Thorkild, som Grønberg betegner som sin 'nærmeste Medarbejder', fortæller denne, at Thorkild havde været "paa Vej hjem fra en Aktion, da han pludselig saa, at Gaden var spærret af Tyskere, som visiterede Folk. Han kunde ikke naa at vende og besluttede derfor at prøve paa at skyde sig igennem. En Tysker faldt for hans Kugler, men saa fik han selv en Maskinpistolkugle gennem Hovedet og var død paa Stedet".³⁴

Noget førstehåndskendskab til begivenheden giver Grønberg ikke indtryk af at have, så hans skildring baserer sig formentlig på, hvad det har været muligt at fremskaffe af oplysninger fra

³⁰ Den ene af de to var blevet dræbt den foregående dag, d. 3. maj, i sin lejlighed på Gyldenlakvej på Amager. Nr. 41 på den af Københavns Opdagelsespoliti pr. 23.10 1945 opstillede liste over uopklarede drab og drabsforsøg i Storkøbenhavn i perioden 1.11 1943 – 7.5 1945.

³¹ Johannes Fock anfører i en mail af 2/3 2010, at aktionen efter hans erindring fandt sted nord for Holte Station ved Vaserne og ikke som anført i planen blandt Thorkilds papirer sydfor. Ove Grønberg skildrer i sin beretning aktionen som knap så meget af en fiasko (s. 21).

³² Ove Grønbergs beretning, s. 21 f. med skitse af området.

³³ Ove Grønbergs beretning, s. 24.

³⁴ Ove Grønbergs beretning, s. 23, jf. s. 3.

brandvæsnet og vagtværnet og folk i kvarteret. Men det er vel værd at hæfte sig ved, at han ikke udtrykker formodning om, at der lå andet og mere end et banalt sammentræf af uheldige omstændigheder bag Thorkilds død.

Johannes Fock kan supplere med den oplysning, at gruppen havde holdt møde om aftenen den 3. maj 1945.³⁵ Man var klar over, at de allierede snart kunne nå frem til Danmark, og Thorkild havde fortalt, at han den følgende dag skulle tidligt op for at åbne et af gruppens depoter med tungere våben, så disse kunne blive gjort klar. Hverken Fock eller John Rath erindrer præcist, hvor mødet fandt sted, men Fock husker, at det var i nærheden af Rosenvænget-kvarteret på Østerbro, og at han og Thorkild fulgtes sammen ad A.L. Drewsens Vej op til Ndr. Frihavnsgade, hvor de skiltes, idet Thorkild var på cykel, mens han selv var til fods.

Det forekommer umiddelbart mest logisk at antage, at Thorkild er fortsat den direkte vej ad Sankt Jakobs Gade op til Østerbrogade, hvor han så er stødt ind i den tyske patrulje og er blevet dræbt under forsøget på at slippe bort. Det stemmer imidlertid ikke med Gunnars erindring om, at Thorkild iflg. øjenvidnernes angivelse kom cyklende mod syd ad Østerbrogade, da han forsøgte at undvige over mod Sankt Jakobs Plads – altså den stik modsatte vej og i retning mod det sted, hvor han kort forinden var skiltes fra Fock.

Vi ved ikke, hvor Thorkild agtede sig hen efter mødet. Men han kan vel godt have planlagt at tage nordpå og så – af grunde vi ikke kender – have ombestemt sig og være vendt om for at cykle sydpå i stedet. Vi ved, at han har haft adgang til forskellige overnatningssteder. Sveks mors lejlighed lå i Løgstørgade. Hvis han ville derhen, var den nærmeste vej at køre nordpå ad Randersgade. Den illegale adresse hos familien von Herbst i Willemoesgade, som fremgik af hans legitimationskort, lå derimod syd for Triangelen. Hvis den overnatningsmulighed, som han oprindeligt havde tænkt sig, ved nærmere eftertanke har forekommet ham ubekvem, kan han have vendt om og satset på et alternativ.

Et vist grundlag for at tro, at Thorkild har ombestemt sig i forhold til, hvad han tidligere havde tilkendegivet, kan findes i moderens brev til Werner Rathje, hvor hun skriver: ”Jeg har hørt, at en af hans Venner havde siddet og ventet paa ham paa det Tidspunkt, men det var i den modsatte Retning.”³⁶

³⁵ Telefoninterview med Johannes Fock den 5. og 6. februar 2010 og opfølgende mailkorrespondance.

³⁶ Blyantskladde til svar fra Thorkilds mor på brev fra Werner Rathje af 13.6 1945.

Stedet, hvor Thorkild og Fock skiltes

Thorkilds mulige rute efter, at han var skiltes fra Fock

Thorkilds sving over mod Sankt Jakobs Plads, hvor han blev dræbt

Udsnit af kort fra Kraks Vejviser 1940.

Eller måske var Thorkild slet ikke på vej nogen steder hen? Måske har han benyttet lejligheden til at rekognoscere i kvarteret omkring den tyske kaserne, der lå på Østerbrogade lige nord for det sted, hvor Thorkild blev dræbt?

Vi er i dag tilbøjelige til at glemme, at modstandsfolkene i undergrundshæren forventede, at der ville komme en slutkamp. En kamp, hvor de skulle støtte de allierede soldater ved at gøre livet så besværligt for tyskerne som muligt. Forhindre dem i at bevæge sig frit rundt i byen. Tvinge dem til at blive inde på deres kaserner. Eller allerhelst drive dem ud af byen og befri den selv, ligesom det var sket i Paris. Det var den type opgaver, de tunge våben i det depot, som Thorkild skulle åbne, var beregnet til.

Set med alderens og tidsafstandens kølige distance forekommer det håbløst naivt. Men Thorkild og hans kammerater var unge mænd først i tyverne. For ungdommen er intet umuligt.

Men tyskerne var også bevidste om, at klokken var ved at falde i slag. De var på vagt. Over for frafald i egne rækker, eksempelvis blandt de ungarske tropper. Og over for anslag fra modstandsbevægelsen.

I Søren Hansens tidligere omtalte nyhedstjeneste beskrives det under den 4. maj, hvordan det den foregående nat var kommet til skyderier ved flere af de tyske kaserner i København – utvivlsomt som et udtryk for stigende tysk nervøsitet.³⁷

Hvis tyskerne inde på kasernen frygtede et anslag udefra, kunne det forklare, at de havde placeret en fremskudt patrulje uden for kaserne på begge sider af Østerbrogade.

Hvis det var situationen, blev Thorkilds beslutning om at vælge at køre ad Østerbrogade skæbnesvanger. Ligeledes kan man i bagklogskabens lys sige, at hans muligheder for at bluffe sig igennem ved hjælp af sit falske legitimationskort ville have været større, hvis ikke han havde været bevæbnet.

Hvis sådanne luner fra skæbnens side har spillet ind, gør det ikke Thorkilds død mindre tragisk. Men måske nok mere typisk.

³⁷ *Daglige Beretninger om Begivenheder under den tyske Besættelse (fra Januar 1944 til Maj 1945)*, s. 873